

การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

นายศักดิ์ดา สถาพรวงษา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาบริหารการศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT OF A PARTICIPATIVE MANAGEMENT MODEL
FOR BASIC EDUCATION INSTITUTIONS

Mr. Sakda Sathapornwachana

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Educational Administration
Department of Educational Policy, Management, and Leadership

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2006

Copyright of Chulalongkorn University

491006

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน

โดย

นายศักดิ์ สถาพรจนา

สาขาวิชา

บริหารการศึกษา

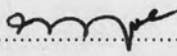
อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนิภา คุปรัตน์

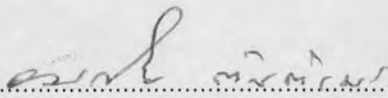
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

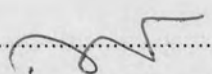
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริพันธ์ สุวรรณมรรคา

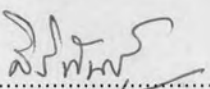
คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับเป็น ส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต

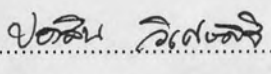
.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์)

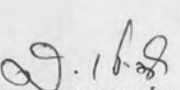
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อมรชัย ตันติเมธ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐนิภา คุปรัตน์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริพันธ์ สุวรรณมรรคา)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปองสิน วิเศษศิริ)

.....กรรมการ
(ดร.สุวัฒน์ เงินจ๋า)

ศักดิ์ดา สถาพรวงษา : การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา
 ขั้นพื้นฐาน (DEVELOPMENT OF A PARTICIPATIVE MANAGEMENT FOR BASIC
 EDUCATION INSTITUTIONS) อาจารย์ที่ปรึกษา: ผศ.ดร.ณัฐนิภา คุปรัตน์ อาจารย์ที่
 ปรึกษาร่วม: ผศ.ดร.สิริพันธุ์ สุวรรณมรรคา 328 หน้า

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของ
 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน วิธีดำเนินการวิจัยเป็นแบบวิจัยและพัฒนา โดยมีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน
 ประกอบด้วย (1) การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา มีขั้นตอนประกอบด้วย การศึกษาเอกสารและ
 การศึกษาภาคสนามในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 แห่ง (2) การสร้างรูปแบบ (3) การตรวจสอบรูปแบบ
 ซึ่งประกอบด้วย การประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 11 คน และประเมินรูปแบบโดยผู้บริหารสถาน
 ศึกษา 420 คน และ (4) การแก้ไขปรับปรุงและพัฒนารูปแบบ เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบศึกษา
 เอกสาร แบบสัมภาษณ์และแบบประเมิน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และสถิติบรรยาย
 ผลการวิจัย มีดังนี้

1) ได้รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีส่วนประกอบ
 ของรูปแบบ 4 ส่วน คือ

(1) หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 10 หลักการ คือ เป้าหมายหรือ
 ภาพวาดความสำเร็จ ความร่วมมือ ความเป็นประชาธิปไตย การกระจายอำนาจหรือความมีอิสระ
 ในตนเอง การทำงานเป็นทีม ข้อตกลงความร่วมมือ ความรับผิดชอบ ความสัมพันธ์เชิงบวก การ
 สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างแรงจูงใจและเสริมพลังอำนาจ

(2) ระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม มี 2 มิติ คือ มิติที่หนึ่งเป็นมิติสถานศึกษา
 ประกอบด้วย 4 ระบบย่อย คือ ระบบย่อยด้านคน ระบบย่อยด้านโครงสร้าง ระบบย่อยด้านงาน และ
 ระบบย่อยด้านเทคโนโลยี มิติที่สองเป็นมิติการบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ บุคคล
 ที่มีส่วนร่วม เรื่องที่มีส่วนร่วม วิธีการมีส่วนร่วม ขั้นตอนการมีส่วนร่วม และระดับการมีส่วนร่วม

(3) แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ มี 4 ขั้นตอน คือ การเตรียมความพร้อม การดำเนินการ
 การตามรูปแบบ การประเมินผลการนำรูปแบบไปใช้ และการรายงานผล

(4) เงื่อนไขของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนแรก
 คือปัจจัยที่ส่งผล ซึ่งมี 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการใช้รูปแบบ และปัจจัยที่เป็น
 อุปสรรคต่อการใช้รูปแบบ ส่วนที่ 2 คือ แหล่งที่มาของปัจจัย ซึ่งมี 3 แหล่ง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา
 ผู้ร่วมงาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2) ผลการประเมินรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดย
 ผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก

ภาควิชา นโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา ลายมือชื่อนิติ.....

สาขาวิชา บริหารการศึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ปีการศึกษา 2549

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4584640027: MAJOR EDUCATION ADMINISTRATION

KEYWORD: DEVELOPMENT/ PARTICIPATIVE MANAGEMENT MODEL/ BASIC EDUCATION INSTITUTIONS.

SAKDA SATHAPORNWACHANA: DEVELOPMENT OF A PARTICIPATIVE MANAGEMENT MODEL FOR BASIC EDUCATION INSTITUTIONS. THESIS ADVISOR: ASSIST. PROF. NATNIPA COOPARAT, Ph.D., THESIS CO- ADVISOR: ASSIST. PROF SIRIPAARN SUWANMONKHA. Ph.D.,328pp.

The purpose of this research was develop a participative management model for basic education institutes. It was processed by a research and development approach. Which consisted of 4 steps as follows: (1) a study of state conditions and problems through a document any study and field study of 3 schools (2) a construction of the model (3) a verification of the model by 11 expert and an evaluation of the model by 420 school administrators and the final improvement of the model. The research instruments were interview guide, a questionnaire and an evaluation form. Data were analyzed by content analysis and descriptive statistics.

The research results were as follow:

1) The model composed of 4 parts

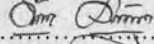
The 1st part was the 10 participative principles which were targets or success expectations, cooperation, democratization, decentralization or autonomy, team work, memorandum of understanding, responsibility, positive relationship, effective communication and motivation for empowerment

The 2nd part was the Participative management system which consisted of education institutions and participative management dimensions. The education institute dimension had 4 subsystems which were a human subsystem, a structure subsystem, a task subsystem and a technology subsystem. The participative management dimension had 5 parts which were participative people, participative topics, participative methods, participative processes and participative levels.

The 3rd part was an Implementation process which consisted of 4 factors. They were preparation, implementation process, evaluation and report.

And. The 4th part was conditions of a the participative management model which composed of successful and obstacle factors and there sources of factors (superordinate, subordinate and participants)

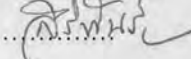
2) The developed model was evaluated at a high level by experts and school administrators to be suitable and possible for implementation.

Department Education Policy, Management, and leadership Student's signature.....

Field of Study Educational Administration

Advisor' signature.....

Academic year 2006

Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐนิภา คุปรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริพันธ์ สุวรรณมรรคา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้ให้ความรู้ คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือและกำลังใจในการดำเนินการวิจัยมาโดยตลอดทุกขั้นตอน รวมทั้ง รองศาสตราจารย์ ดร.อมรชัย ตันติเมธ ประธานกรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปองสิน วิเศษศิริ และดร. สุวัฒน์ เงินฉ่ำ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และประสบการณ์อันมีคุณค่ายิ่ง รวมทั้งให้กำลังใจกับผู้วิจัยด้วยดีมาตลอดทำให้ผู้วิจัยได้มีวันที่มีคุณค่า และสามารถนำมวลประสบการณ์ที่ดีที่ได้รับนี้ไปใช้ในการทำงาน และการดำเนินชีวิตต่อไป ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.เลิรมศักดิ์ วิศาลภรณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพรณี หะวานนท์ แห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญมี เณรยอด ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ เนาวบุตร ดร.จุไรรัตน์ สุตรุ่ง ดร.วิสุทธิ วิจิตรพัชรภรณ์ ดร.รังสรรค์ มณีเล็ก อาจารย์ กอบกุล พฤกษ์วัน พร้อมด้วยคณาจารย์สาขาวิชาบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์ ทุกท่านที่ประสาทวิชาความรู้ ตลอดระยะเวลา ของการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลในทุกขั้นตอนการวิจัย ตลอดเวลาที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอขอบคุณ ดร.ฟ้าม่วย เรื่องเลิศบุญ ดร.ประภาพรรณ ไชยวงษ์ ดร.จินตนา ศักดิ์ภู่อารัม ดร.พิณสุดา สิริธรรักษ์ คุณกมลทิพย์ เมฆพุก แห่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ดร.เก็จกนก เอื้อวงศ์ คุณ.เนติ เฉลยวาเรศ คุณ.ธีรวัฒน์ สิงหนุตพร คุณ.จิรายุ จัตตุพรพงษ์ คุณ.ยุติมา ปิ่นสุข และเพื่อนๆ รุ่นพี่ รุ่นน้อง ภาควิชาบริหารการศึกษา เพื่อนร่วมงาน ตลอดจนครอบครัวและญาติพี่น้องที่ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจอย่างดียิ่ง จนทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
คำถามวิจัย.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	7
วิธีดำเนินการวิจัย.....	9
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	11
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
การเสนอรายงานการวิจัย.....	12
บทที่	
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
ตอนที่ 1 รูปแบบและการพัฒนารูปแบบ.....	13
ตอนที่ 2 หลักการ แนวคิด ทฤษฎีบริหารแบบมีส่วนร่วม.....	23
ตอนที่ 3 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	42
ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	57
ตอนที่ 5 สรุปผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	61
บทที่	
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	67
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	67

สารบัญ

	หน้า
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหาร แบบมีส่วนร่วม	70
ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบ	83
ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบ	83
ขั้นตอนที่ 4 แก้ไขปรับปรุงและพัฒนาเป็นรูปแบบฉบับสมบูรณ์	88
บทที่	
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	90
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม	90
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษากรณีศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีการปฏิบัติที่ดี 3 แห่ง	90
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ	183
ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินรูปแบบโดยผู้บริหารสถานศึกษา	197
ตอนที่ 5 ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน	209
บทที่	
5 รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	215
บทที่	
6 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	228
สรุปผลการวิจัย	228
อภิปรายผล	242
ข้อเสนอแนะ	248
รายการอ้างอิง	250
ภาคผนวก	260
ภาคผนวก ก	261
ภาคผนวก ข	279
ภาคผนวก ค	316
ภาคผนวก ง	319
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	328

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1	การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ..... 16
ตารางที่ 2	การสังเคราะห์ขั้นตอนของการพัฒนารูปแบบ..... 20
ตารางที่ 3	การสังเคราะห์หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม..... 31
ตารางที่ 4	การสังเคราะห์หน้าที่บริหารหรือกระบวนการบริหาร..... 33
ตารางที่ 5	การสังเคราะห์รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม..... 39
ตารางที่ 6	การสังเคราะห์อำนาจหน้าที่ภาระงานหรือภารกิจของสถานศึกษา..... 47
ตารางที่ 7	การสังเคราะห์บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน..... 55
ตารางที่ 8	องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การคัดเลือกสถานศึกษาที่มีการปฏิบัติที่ดีเป็น กรณีศึกษา..... 73
ตารางที่ 9	การคัดเลือกสถานศึกษาที่มีการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ประสบผลสำเร็จ เป็นกรณีศึกษา..... 77
ตารางที่ 10	แสดงการเปรียบเทียบผลการศึกษารายกรณี 3 โรงเรียน..... 144
ตารางที่ 11	ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ..... 186
ตารางที่ 12	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ประเมินรูปแบบโดยผู้บริหารสถานศึกษา..... 197
ตารางที่ 13	ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน..... 199
ตารางที่ 14	การดำเนินการวิจัย..... 266

สารบัญภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1	ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน..... 21
แผนภาพที่ 2	องค์ประกอบของระบบ..... 25
แผนภาพที่ 3	องค์การในฐานะระบบเปิด..... 26
แผนภาพที่ 4	สถานศึกษาในฐานะระบบ..... 27
แผนภาพที่ 5	สถานศึกษาในฐานะองค์การระบบของสังคม..... 28
แผนภาพที่ 6	โครงสร้างกระทรวงศึกษาธิการ..... 44
แผนภาพที่ 7	โครงสร้างสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน..... 45
แผนภาพที่ 8	โครงสร้างสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา..... 45
แผนภาพที่ 9	โครงสร้างสถานศึกษา..... 46
แผนภาพที่ 10	ขอบข่ายและภารกิจการบริหารและจัดการสถานศึกษา..... 49
แผนภาพที่ 11	กรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน..... 66
แผนภาพที่ 12	กระบวนการวิจัยและพัฒนาที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วน ร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน..... 69
แผนภาพที่ 13	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย..... 89
แผนภาพที่ 14	แสดงรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน(ฉบับร่าง 1) 182
แผนภาพที่ 15	แสดงรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน(ฉบับร่าง 2) 196
แผนภาพที่ 16	แสดงรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฉบับ สมบูรณ์)..... 227